

RECENSIE

Liefdevol relaas van een Indonesische vriendschap

Door Jan-Hendrik Bakker

Sinds de opkomst van documentaire-televisieseries over reizen naar verre en vaak vergeten oorden is het literaire reisboek een beetje in de verdrukking geraakt. Het genre bestaat al zo lang de literatuur bestaat, maar de concurrentie van een camera die de ervaringen ook nog eens voor onze ogen vastlegt, is tegenwoordig niet te onderschatten. De Haagse auteur Kees Ruys doet het nog steeds helemaal zonder. En hoe. Afgelopen

zaterdag werd in het Museum Sophiahof zijn vierde Indonesische reisboek gepresenteerd.

‘De Madurese vriend’ lijkt de afsluiting te zijn van een reeks die Ruys ‘De randgebieden’ noemde. Het is in elk geval deel 4, maar omdat dit relaas vol staat met herinneringen aan één van de Indonesische vrienden, de man naar wie de titel van het boek verwijst, en er in de vertelling ook een soort weging van de band van de auteur met Indonesië opduikt, zou het kunnen. De vertelling start in Surabaya, waar de schrijver aankomt en zijn lezer vervolgens meeneemt naar de Javaanse badplaats Pasir Putih.

Schelpenverkoper

Die plaats is de woonplaats geweest van zijn vriend, de schelpenverkoper Djaman, die kort tevoren overleden is en wiens graf de schrijver nu, met pijn in het hart omdat hij nooit afscheid heeft kunnen nemen, wil bezoeken. Pasir Putih wordt pas aan het eind van het boek bereikt, maar voordat het zover is, krijgt de lezer vele paden en zijpaden te bewandelen, die alle een omcirkelende beweging van de uiteindelijke bestemming blijken te zijn. Natuurbeschrijvingen, koloniale geschiedenis, culturele observaties, alles passeert de revue. Ze staan alle in dienst van dit literaire afscheidsritueel.

Kees Ruys (1955) heeft een sterke band met Indonesië opgebouwd. Niet toevallig schreef hij ook de biografieën van Indische kunstenaars als de schrijfster Aya Zikken en de jazzmusicus Chris Hinze bijvoorbeeld. Wat hem onderscheidt van vele indo-

auteurs is dat hij geen ‘volg het spoor terug’-route volgt naar de wortels van zijn familie. Die persoonlijke koloniale wortels zijn er niet, ze komen althans niet ter sprake. Wat ook weleens een keer prettig is. Ruys is niet gedreven door de bij andere Indië-auteurs vaak wat obsessieve vraag ‘wie ben ik?’. Hij heeft daarom meer afstand en kan zich op een neutrale manier verwonderen of ergeren.

Goena-goena

Dat blijkt bijvoorbeeld als hij schrijft over de vele tovenaars en magiepraktijken die de Indonesische cultuur rijk is. Hij neemt de ‘goena-goena’-cultus voor wat deze is. Ziet het bedrog, maar ook de zaken die hij niet kan verklaren. Hij brengt de occulte zaken in verband met een vorm van gezondheidszorg. Als je in het ziekenhuis terecht komt, kom je daar om te sterven (wat je meestal een kapitaal kost), maar voordat het zover is, probeer je je kwalen met een magiër op te lossen. Precies het omgekeerde van wat in het rijke Westen gebeurt, merkt hij op.

Ruys kan zich op een neutrale manier verwonderen of ergeren

Veel minder dan je zou verwachten, staat in dit boek de vriendschap tussen de schrijver en Djaman letterlijk centraal. De vriendschap is weliswaar hecht, maar is praktisch onuitsproken. Het is een vriendschap waarin veel gezwegen wordt, en misschien ook wel vérzwegen. Het is een volledig asymmetrische relatie tussen een rijke westerse schrijver (al leeft die voornamelijk van karige beurzen) en een straatarme schelpenverkoper uit de derde wereld. Het is ook een vriendschap tussen twee mannen waarin gevoelens er niet zijn om uitgesproken te worden, al zijn ze er wel. Dat is mooi, maar wringt tegelijkertijd ook. De jij-vorm die Ruys voor dit boek koos, maakt het nog wat ongemakkelijker.

Toch is dat ongemak op een bepaalde manier ook de kracht van dit boek. De vriendschap tussen de schrijver en Djaman staat model voor die met de Indonesische wereld. De observaties, anekdotes en wederwaardigheden zijn trefzeker en met veel literair vakmanschap geschreven. De Indonesische cultuur, en met name Pasir Putih, is het tweede thuis van de schrijver, zoveel is wel duidelijk. Maar waarom en in hoeverre wordt niet duidelijk. Het is zo. Het enige wat je dan kunt doen als schrijver, is die wereld liefdevol beschrijven en zo het raadsel vergroten. En dat is precies wat Ruys met dit boek heeft gedaan.

Kees Ruys, ‘De Madurese vriend’. Uitgever: In de Knipscheer. Prijs: € 23,50.

JAZZ

Onbekende hits van Satchmo

Het begon allemaal met armoede in een vaderloze jeugd, daarna het opgevangen worden door een Joodse koopmansfamilie, gevolgd door de pure jazz van die dagen en uiteindelijk zijn wereldhits als trompettist-zanger: Louis Armstrong – want om hem gaat het – scoorde er heel veel. Een groot aantal nog altijd bij de eerste klanken ervan onmiddellijk herkenbaar, aan een aantal knaagde inmiddels de tand des tijds. ‘Onze’ Michael Varekamp bedacht dat

het goed zou zijn ‘een bloemlezing te maken van pareltjes die de overkant niet haalden maar beslist niet onderdoen in schoonheid voor de krakers’. Mooie woorden die Varekamp waar wil maken op zondagmiddag 7 mei (15.30 uur) in Muzee Scheveningen. Met zijn Louis Armstrong Celebration Band, waarin naast de Vlaamse klarinettist Peter Verhas als nieuwe solist trombonist (en programmeur van het Bredase jazzfestival) Eelco van Velzen. Een paar

van die onbekende ‘hits’ van destijds: ‘My Walking Stick’ – dat Armstrong, oftewel Satchmo, opnam met The Mills Brothers – en ‘That’s My Home’. Maar ook zijn calypso-versie van ‘High Society’. “Armstrong maakte hits van alles wat los en vast zat,” zegt Varekamp, “hij nam tijdens z’n voortdurende tournees zoveel op, dat zijn publiek hem ergens vraagt naar ‘Hello Dolly’ en hij niet meer weet dat hij dat óók heeft opgenomen.” Varekamp brengt dat nieuwe Armstrong-programma op zijn bekende ‘samen genieten’-manier. Met een babbel, met op een scherm archiefbeelden van de muzieklegendes en hun werk.

Diezelfde 7 mei ’s avonds (21.00 uur) in de concertserie van Fresh (nieuwe talenten gelieerd aan het Koninklijke Conservatorium) het Marco Ullstein Quintet. Ik kende dat nog niet, maar via YouTube en Bandcamp hoorde ik

drie stukken van de groep: ‘The Present Past’, ‘Rays’, en ‘Breeze’. Ze wonnen de eerste prijs op het Grachtenfestival in Amsterdam en beginnen hier aan een nieuwe tournee. Jonge jazzmusici die je niet overdonderen met muzikale informatie, maar in subtiel stukken beheerst hun ‘verhaal’ opbouwen. Met gelijkwaardige rollen voor leider en vibrafonist Ullstein, tenorsaxofonist Pietro Mirabassi en gitarist Emiliano Roca. Ze noemen zelf Brian Blade, Gary Burton en Chick Corea als inspiratiebronnen. Wat opvalt, is hoe intens dit vijftal naar elkaar luistert, hoe ze in hun solide ideeën van elkaar overnemen en vooral samen op zoek zijn naar mogelijkheden in harmonie en melodie. Het ‘knalt’ niet, het is absoluut niet modieus, maar intrigerend en fraai luisterwerk. Een aanrader.

Op de Friday Night Jazz in het Marriott-

hotel op 12 mei (20.30 uur) een nieuwe formatie met daarin bekenden als de Haagse drummer – en beheerder van het jazz-label O.A.P. Records – Barry Olthof en saxofonist Dimitri Chapeau naast de jonge pianist en leider Jochem le Cointre. Voor mij een onbekende, maar wel een jonge muzikant en componist met een opvallend verhaal. Bij hem lijken klassiek en jazz op een ongewone manier in elkaar over te gaan. Hij speelt in klassieke formaties, schreef vorig jaar een klassiek in memoriam voor de toen overleden kunstenaar Jelle Zijlstra, maar maakte ook een duo-cd ‘Thalassaki’ waarin naast modern-klassieke composities ook het jazzpianowerk van Bud Powell (‘Parisian Thoroughfare’, ‘Bouncing With Bud’). Een raadsel voorlopig.

Bert Jansma